

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

П О С Т А Н О В А
від 12 травня 1997 р. N 439
Київ

**Про Концепцію збереження біологічного
різноманіття України**

*{ Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ
N 1048 (1048-2011-п) від 12.10.2011 }*

Кабінет Міністрів України **п о с т а н о в л я є**:

1. Затвердити Концепцію збереження біологічного різноманіття України, що додається.

2. Міністерству охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади в 1997 році розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проект Національної програми збереження біологічного різноманіття на 1998-2015 роки.

Прем'єр-міністр України

П.ЛАЗАРЕНКО

Інд.33

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 12 травня 1997 р. N 439

**Концепція збереження біологічного
різноманіття України**

Концепція збереження біологічного різноманіття (далі - Концепція) розроблена відповідно до статті 16 Конституції України (254к/96-ВР), Конвенції про охорону біологічного різноманіття (995_030), Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні (177/94-ВР) та Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 15 жовтня 1996 р. N 412 (412/96-ВР).

Біологічне різноманіття є національним багатством України, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини.

На жаль, сьогодні біологічне різноманіття втрачається під час

забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Екологічно небезпечними стали райони Донбасу і Придніпров'я, ділянки прибережних зон річок та морів, гірських, поліських та степових районів. Скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено- та ценофонду.

Тим часом, біологічне різноманіття, як результат багатоміліардної еволюції, повинно бути передано прийдешнім поколінням у максимально збереженому стані.

Мета Концепції

Метою Концепції є:

збереження, покращання стану та відновлення природних і порушених екосистем, середовищ існування окремих видів та компонентів ландшафтів;

сприяння переходу до збалансованого використання природних ресурсів;

підвищення рівня інформованості населення з питань біологічного різноманіття, а також активізація участі громадян у діяльності щодо його збереження;

посилення відповідальності за збереження біологічного різноманіття підприємств, організацій та установ, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів або впливає на стан довкілля.

Об'єкти Концепції

Об'єктами Концепції є різноманіття всіх рослин, тварин та мікроорганізмів (разом із середовищами їх існування) в стані природної волі, у неволі чи напіввільних умовах, на суші, у воді, ґрунті та повітрі, що постійно чи тимчасово населяють територію, територіальне море, континентальний шельф та виключну (морську) економічну зону України. Збереження біологічного різноманіття передбачає охорону як окремих особин і їх груп у межах певної території, так і екосистем у цілому разом з їх середовищем існування.

Засоби реалізації Концепції

Правові засоби. Для досягнення мети Концепції передбачається подальший розвиток системи природоохоронного та природоресурсного законодавства. Зокрема, необхідно розробити і прийняти закони про рослинний світ та про рибне господарство, Національну програму охорони земель, нормативно-правові акти щодо вдосконалення системи платежів за користування надрами, водними та іншими природними ресурсами, запровадження природокористування на основі екологічних міжнародних нормативів. У зв'язку з цим пропонуються зміни та доповнення до земельного, лісового, водного законодавства, законодавства про надра, про тваринний світ та природно-заповідний фонд.

Фінансові засоби. Фінансування заходів збереження біологічного різноманіття проводиться за рахунок коштів підприємств, установ та організацій, Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетних фондів та інших джерел.

Фінансування запропонованих заходів за рахунок Державного бюджету України здійснюватиметься з урахуванням реальних економічних можливостей держави. Основним джерелом покриття витрат на охорону природи є платежі за використання природних ресурсів.

На основі мобілізації фінансових ресурсів Концепцією передбачається поліпшення стану збереження біологічного різноманіття, що включає охорону і раціональне використання земельних, водних і лісових ресурсів, тваринного і рослинного світу. Крім того, фінансові ресурси спрямовуватимуться на створення екологічної мережі, проведення наукових досліджень і моніторингу, освіту та екологічне виховання, виконання конкретних проектів збереження біологічного різноманіття в регіонах, які мають особливе національне та міжнародне природоохоронне значення.

Організаційні засоби. Організаційне забезпечення та координація діяльності щодо реалізації Концепції здійснюватиметься Міністерством екології та природних ресурсів за участю інших заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади. Вирішенню науково-технічних та інших питань у сфері збереження біологічного різноманіття сприятиме створення дорадчого органу, до якого увійдуть посадові особи заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади, провідні вчені та представники громадських організацій. { Абзац п'ятий розділу "Засоби реалізації Концепції" із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 1048 (1048-2011-п) від 12.10.2011 }

Науково-методичні засоби. Для збереження біологічного різноманіття проводитимуться дослідження, спрямовані на забезпечення його охорони, відновлення та раціонального використання. Методологічною основою цих досліджень буде удосконалена система моніторингу, включаючи інвентаризацію природних ресурсів, ведення кадастрів на основі створення банків даних та геоінформаційних систем біологічного різноманіття.

Інформаційно-освітні засоби. З метою поліпшення екологічної освіти та виховання передбачається створення на базі територій природно-заповідного фонду інформаційно-освітніх центрів. Буде розширено випуск науково-популярної та іншої літератури, започатковано серію відповідних науково-пізнавальних теле- і радіопрограм. Планується переглянути навчальні плани та програми навчання у дошкільних установах, середніх та вищих навчальних закладах з метою забезпечення розширення знань про біологічне різноманіття, поліпшити підготовку і підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі збереження біорізноманіття з урахуванням міжнародного досвіду. Екологічні знання мають стати обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів або впливає на стан довкілля.

Основні напрями діяльності у сфері збереження біологічного різноманіття

Основними напрямками діяльності щодо збереження біологічного різноманіття є:

збереження прибережно-морських та морських, річкових і заплавних, озерних та болотних, лучних і степових, лісових та гірських екосистем;

оздоровлення агроландшафтів та інших територій інтенсивного ведення господарської діяльності;

збереження видів та популяцій;

створення національної екологічної мережі.

Прибережно-морські та морські екосистеми

З метою уникнення негативних наслідків, пов'язаних із забрудненням, рекреаційним навантаженням, скороченням прісноводного стоку, руйнуванням донних екосистем під час видобутку нафти і газу, забудовою узбережжя, необхідно:

створити та упорядкувати прибережні захисні смуги морів;

покращити екологічний стан прибережно-морських та морських екосистем шляхом вжиття заходів, спрямованих на зменшення їх забруднення і руйнування;

розробити і реалізувати заходи щодо охорони біологічного різноманіття Чорного і Азовського морів з урахуванням відповідних міжнародних угод.

Річкові та заплавні екосистеми

З метою покращання стану річкових та заплавних екосистем, зменшення негативного впливу гідроспоруд, сільськогосподарської діяльності, недосконалості каналізаційних і очисних споруд необхідно:

здійснити заходи, передбачені Національною програмою екологічного оздоровлення басейну р.Дніпра та поліпшення якості питної води в частині збереження річкових та заплавних екосистем, розробити заходи щодо охорони басейнів річок Дністра, Південного Бугу, Сіверського Дінця, малих річок, відновлення і оздоровлення заплавних екосистем, а також взяти участь у міжнародних програмах охорони басейнів річок - Дунаю, Західного Бугу, Прип'яті і Десни;

створити та упорядкувати прибережні захисні смуги річок;

збільшити площі водозахисних насаджень;

вжити заходів щодо охорони і відтворення рибних та інших водних живих ресурсів, зокрема видів місцевої фауни.

Озерні та болотні екосистеми

Для розв'язання проблем, пов'язаних з негативними для флори і фауни наслідками осушення боліт та проведенням торфорозробок, зарегулюванням водотоків і підтопленням прилеглих територій, забрудненням води, необхідно:

провести інвентаризацію водно-болотних угідь національного, регіонального і місцевого значення, розробити і вжити заходів щодо їх охорони та відновлення;

визначити перелік озер, що потребують особливої охорони;

здійснити заходи щодо збереження цінних болотних масивів, передусім у регіоні Полісся;

забезпечити широку участь установ та організацій у виконанні міжнародних проектів у рамках Рамсарської і Боннської конвенцій та інших міжнародних програм, спрямованих на збереження озерних та болотних екосистем;

розробити і реалізувати заходи щодо охорони водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення.

Лучні та степові екосистеми

З метою охорони і раціонального використання лучних і степових екосистем, оптимізації ступеня розорювання території та зменшення негативних наслідків сільськогосподарської діяльності необхідно:

провести картографічний облік лучних та степових ділянок, що збереглися в природному стані;

розробити та впровадити заходи для відновлення і оздоровлення лучних та степових екосистем;

здійснити заходи щодо збереження середовищ існування птахів, насамперед дрофи і хохітви;

розробити науково обгрунтовані рекомендації з питань екологічно збалансованого землекористування в степовій і лісостеповій зонах;

розробити та реалізувати заходи щодо оптимізації використання схилених земель, які мають особливе значення як середовище існування рідкісних та ендемічних видів;

створити або відновити еталонні ділянки степових ценозів для кожної геоботанічної провінції лісостепової та степової зон.

Лісові екосистеми

З метою охорони, відтворення та раціонального використання лісових екосистем в умовах посилення антропогенного впливу необхідно:

забезпечити максимально можливе збереження прируслових лісів,

старолітніх природних угруповань і насаджень та лісів, які виконують переважно екологічні функції;

здійснити заходи, спрямовані на відновлення лісів у місцях їх природного зростання і заліснення нових територій;

вжити заходів щодо раціонального використання лісових ресурсів з урахуванням збереження їх флори і фауни, зокрема генофонду мисливських видів;

створити умови для забезпечення природної різноманітності вікової структури і видового складу лісів, збереження генофонду лісових порід;

оптимізувати рекреаційне навантаження на лісові масиви;

впровадити державну систему моніторингу лісових екосистем із врахуванням потреб збереження біологічного різноманіття;

розробити і вжити заходів щодо оздоровлення і збереження лісів, які входять до складу зелених зон міст та інших населених пунктів;

сприяти збереженню на окремих ділянках лісу дуплистих дерев та перегнених стовбурів, які відіграють важливу екологічну роль як середовища існування певних груп біологічних видів.

Гірські екосистеми

З метою збереження біорізноманіття, що зазнає деградації через підвищену уразливість гірських екосистем до антропогенних навантажень, необхідно:

здійснити заходи, спрямовані на відновлення гірських лісів і заліснення нових територій, включаючи відновлення верхньої межі лісу на полонинах і яйлах;

розробити і вжити заходів щодо збереження печер, їх фауни і флори та регулювання відвідування;

оптимізувати рекреаційне навантаження на гірські екосистеми;

організувати екологічні мережі гірських лісових масивів Карпат та Криму як ключових систем збереження біологічного різноманіття і своєрідних центрів ендемізму України.

Агроландшафти та інші території інтенсивного ведення господарської діяльності

З метою оздоровлення сільськогосподарських і урбанізованих територій через занедбаність культурних ландшафтів, застарілість агропромислових технологій необхідно:

розробити та впровадити в практику рекомендації щодо спеціального використання територій для певного виду господарської діяльності з урахуванням принципів виваженості, на основі всебічного обґрунтування, прийняття рішень, у яких враховуються

вимоги щодо збереження, невиснажливого і збалансованого використання біологічного різноманіття; екологічної експертизи проектів, прорахунки в яких можуть мати негативні для довкілля наслідки, та передбачення участі в цьому громадськості; запобіжного характеру заходів щодо охорони довкілля; перенесення видів діяльності, які згубно впливають на біологічне різноманіття, в менш багаті на це різноманіття місця; виконання компенсаційних природоохоронних заходів за причинену довкіллю шкоду; підтримки екологічної цілісності середовищ існування, що є необхідною умовою для виживання окремих видів рослин і тварин; відновлення і відтворення елементів біологічного різноманіття там, де це можливо і доцільно; застосування найкращих з існуючих технологій та екологічних методів; персональної відповідальності за забруднення; забезпечення участі громадськості та доступ її до інформації з метою активної підтримки дій щодо збереження біологічного різноманіття;

екологізувати господарську діяльність і стимулювати виробництво екологічно чистої продукції; впровадити ґрунтозахисні системи землеробства з контурно-меліоративною організацією територій, що враховують місцеві екологічні особливості і обмежують інтенсивне використання екологічно вразливих земель, сприяти зменшенню ступеня розораності сільськогосподарських угідь з першочерговим виведенням найбільш уразливих земель з інтенсивного сільськогосподарського використання;

відновлювати та оздоровлювати традиційні антропогенні ландшафти сільської місцевості та урболандшафти, поєднуючи ці заходи із збереженням природних ландшафтів та культурно-історичних пам'яток.

Збереження видів та популяцій

З метою збереження гено- і ценофонду рослинного і тваринного світу, насамперед рідкісних видів і тих, що перебувають під загрозою зникнення, необхідно:

розробити та реалізувати програми і заходи для збереження окремих видів рослин і тварин або їх груп, у тому числі внесених до Червоної книги України та міжнародних переліків рідкісних і тих, що перебувають під загрозою зникнення;

створити в зоологічних парках, розплідниках, ботанічних садах та дендрологічних парках центри і лабораторії штучного розведення та реакліматизації рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин;

організувати постійні спостереження (моніторинг) за станом видів і популяцій;

розробити геоінформаційні системи, насамперед щодо видів рослин та тварин, внесених до Червоної книги України і рослинних угруповань, внесених до Зеленої книги України;

провести інвентаризацію генетичного різноманіття тварин і рослин;

підготувати та опублікувати довідники, енциклопедії,

науково-популярні видання та інші матеріали про біологічне різноманіття України.

Створення національної екологічної мережі

Для національної екологічної мережі, що створюється з метою відновлення природних середовищ існування дикої флори та фауни, покращання стану збереження окремих компонентів біологічного різноманіття, зміцнення екологічних зв'язків та цілісності екосистем, необхідно:

розробити екологічні критерії та рекомендації, на основі яких має бути створена екологічна мережа;

створити національну екологічну мережу з дотриманням міжнародних вимог і забезпечити її сумісність з аналогічними мережами сусідніх країн;

оптимізувати мережу територій та об'єктів природно-заповідного фонду як основних вузлових елементів екологічної мережі;

створити регіональні екологічні мережі насамперед у Причорномор'ї, Приазов'ї, Поліссі, Криму та Карпатах.
